

Asia: VN/10321/2021

Lausuntopyyntö ehdotuksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi Helmi-elinympäristöohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

METSÄHALLITUKSEN LAUSUNTO HELMI-ELINYMPÄRISTÖOHJELMAAN

Yleistä

Helmi –elinympäristöohjelma on laaja elinympäristöjen tilan parantamiseen tähtäävä ohjelma, joka on valmisteltu monia eri toimijatahoja osallistaen. Toimia ehdotetaan laajasti eri elinympäristötyyppeihin sekä suojelualueille että niiden ulkopuolelle, eri omistajaryhmien omistamille alueille.

Helmi-elinympäristöohjelma on hyvin valmisteltu, erittäin tärkeä ja kunnianhimoinen ohjelma, jonka toteuttamiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen Metsähallitus on vahvasti sitoutunut. Metsähallitus hallinnoi lähes kolmannesta Suomen maa- ja vesipinta-alasta, mikä on merkittävä vahvuus käytännön toiminnan ja vaikuttavuuden kannalta. Metsähallitus toimii sekä maa- ja metsätalousministeriön että ympäristöministeriön tulosohjauksessa, ja eri taseiden toiminnan yhteensovittamisen kannalta ministeriöiden rahoituksen joustavuuden lisääminen olisi Metsähallitukselle tärkeää sekä Helmin tavoitteiden saavuttamiseksi että työn vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Metsähallituksen rooli ohjelman tavoitteiden toteuttamisessa on merkittävä sekä suojelualueilla että valtion monikäyttömetsissä. Ohjelma asettaa selkeät ja kunnanhimoiset tavoitteet elinympäristöjen tilan parantamiselle aina vuoteen 2030 saakka, mikä antaa mahdollisuuden pitkäjänteiselle työlle suojelualueverkostomme monimuotoisuuden tilan parantamiselle ja monikäyttömetsissä tehtävien aktiivisten luonnonhoitotoimenpiteiden toteuttamiselle.

Helmi-elinympäristöohjelmalla on yhtymäkohtia moneen muuhun kansalliseen strategiaan ja ohjelmaan, mikä on kuvattu kappaleessa 1.3, ja tuloksekkaan toiminnan kannalta tärkeää on niiden keskinäinen koordinointi. Ohjelman sujuvan toimeenpanon edellytys on lisäksi toimijoiden välinen tiivis yhteistyö. Helmi-ohjelmassa todetaan, että yhteistyön varmistamiseksi perustetaan jo olemassa olevien yhteistyöryhmien lisäksi mm. Helmi-seurantaryhmä ja useita teemakohtaisia ryhmiä. Niille on varmasti tarvetta, mutta erilaisten ryhmien tarve ja roolit tulee tarkkaan harkita, jotta hallinnollistyyppisen työn osuus ei kasva liian suureksi, vaan tekemisen painopiste on konkreettisessa työssä. Erilaisten ryhmien roolit ja tehtävät tulee myös määritellä selkeästi.

Erytisen tärkeää on myös toimenpiteisiin liittyvien vastuiden ja tavoitteiden selkeys. Elinympäristöohjelmassa on esimerkiksi soiden ennallistamisen, metsäisten elinympäristöjen ja perinnebiotooppien osalta tavoitteet esitetty Metsähallituksen ja ELY-keskusten yhteisinä tavoitteina, eikä yksiselitteisesti toimijoille kohdennettuna. Metsähallitus toteaa, että ohjelman toteuttamisen tehokkaan toimeenpanon kannalta on erittäin tärkeää, että heti käynnistysvaiheessa sovitaan toimijoiden keskinäinen työnjako ja tavoitteet selkeästi, välttämällä näin epäselvien vastuiden aiheuttama tehottomuus ja päällekkäinen tekeminen. Lisäksi Metsähallituksen näkemyksen mukaan on tärkeää, että luonnonsuojelun viranomaistehtävien edellyttämät riittävät resurssit ELY-keskuksissa turvataan, vaikka HELMI:n myötä ELYjen rooli myös operatiivisena toimijana kasvaa.

Resurssien riittävyys on luonnollisesti edellytys ohjelman toteuttamiselle. Erytisen tärkeää on turvata riittävin resurssein hoitotoimien pitkäjänteisyys jatkuvaa tai toistuvaa hoitoa edellyttävillä kohteilla kuten lintuvesillä ja perinnebiotoopeilla. Tähän liittyy lisääntynyt vakituisen työvoiman tarve merkittävästi kasvavan, vuosittain toistuvan hoidon piirissä olevan kohdejoukon pyörittämiseen. Jos tarvittavien toimien jatkuvuutta ei voida turvata, käynnistetyt kunnostus- ja hoitoinvestoinnit menevät monimuotoisuuden turvaamisen näkökulmasta hukkaan. Toisaalta esimerkiksi soiden ennallistaminen ja purojen kunnostus ovat lähtökohtaisesti kertaluonteisia toimenpiteitä.

Metsähallitukseen on ohjelmassa viitattu kahdella tavalla: Metsähallitus ja Metsähallitus, Luontopalvelut. Selkeyden vuoksi tulisi yhtenäisesti kautta linjan puhua Metsähallituksesta.

Ilmastonmuutoksen huomioon ottaminen toimenpiteiden kohdentamisessa on tärkeää. Suojelualueverkon kytkeytyneisyyden vahvistaminen myös ennallistamisen ja luonnonhoidon keinoin on keskeistä monimuotoisuuden säilymisen kannalta ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Lämpenevä ilmasto ja pitenevä kasvukausi kiihdyttävät elinympäristöjen umpeenkasvua ja lisäävät hoidon tarvetta perinnebiotooppien lisäksi myös monissa muissa elinympäristöissä. Esimerkiksi paahdeympäristöt ja perinnebiotoopit ovat jo nykyisinkin kiireisimmän jatkuvan hoidon tarpeessa. Ilmastonmuutos luo otolliset olosuhteet myös monien vieraslajien runsastumiselle, mikä osaltaan lisää arvokkaiden luontotyyppeiden ja lajiesiintymien hoidon tarvetta.

Helmi-alueiden perustaminen on erittäin kannatettava uusi avaus, ja tavoite yhden alueen perustamisesta jokaiseen maakuntaan on hyvä. Helmi-alueiden tulisi olla riittävän laajoja, ja ne tulisi kohdentaa monimuotoisuuden kannalta priorisoituihin kohteisiin, ottaen huomioon myös vesistöjen valuma-aluekokonaisuudet. Helmi-alueiden kohdentamisessa tulisi myös ottaa huomioon suojelualueiden kytkeytyneisyyden vahvistamisen tarpeet.

Helmi-alueiden rajausten tulisi ylittää erilaisia hallinnollisia (mm. ELY-keskusten) ja maanomistusrajoja monimuotoisuuden kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla, valuma-alueet huomioon ottaen. Siten myös yhteistyöryhmien toiminta tulisi varmistaa yli hallinnollisten rajojen. Yhteistyön toimivuus eri tahojen kesken on edellytys Helmi-alueiden tavoitteen mukaisessa toiminnassa. Valtakunnallisten hankkeiden, kuten LIFE- ja muiden EU-hankkeiden, kytkeytyminen alueellisten ryhmien toimintaan tulisi myös ottaa huomioon. Helmi-alueiden yhteistyöryhmien toimintamalli tulee muotoilla ketteräksi ja kevyeksi hallintotyö minimoiden. Helmi-alueiden yhteistyöryhmien työn painopisteen tulee olla tavoitteiden käytännön edistämässä.

Monikanavainen ja eri kohderyhmille räätälöity viestintä on merkittävä osa ohjelman toimeenpanoa, jotta hankkeelle saadaan laaja tuki alusta pitäen.

Koulutusta tulee kohdentaa paitsi niille henkilöille, jotka tekevät käytännön töitä ennallistamisen ja luonnonhoidon parissa, myös maa- ja metsätalouden organisaatioissa neuvontatyötä tekeville henkilöille. Metsähallituksen laatimat metsien ja soiden ennallistamisoppaat ovat tärkeitä koulutusmateriaaleja, jotka ovat verkossa kaikkien käytettävissä.

Suojelualueiden soiden ennallistamistavoite 30 000 ha on kunnianhimoinen, mutta suojelualueiden monimuotoisuuden parantamisen kannalta kannatettava. Metsähallitus toteaa, että määrälliseen tavoitteeseen ja laadullisesti monimuotoisuuden kannalta kustannusvaikuttavaan lopputulokseen pääseminen edellyttää, että soidensuojelun toteutus etenee suunnitellusti ja uudet kohteet sisältävät paljon ennallistamiskelpoisia soita, ja että hankittavien alueiden rajauksissa huomioidaan kohteiden ennallistamismahdollisuudet (ei vettymishaittoja naapurikiinteistöille). Lisäksi soidensuojelun toteutuksessa tulee ottaa huomioon nykyisten suojelualueiden reuna-alueet, jotta ennallistamisen vaikuttavuus monimuotoisuuden tilan parantamisessa on hyvä ja toimet voidaan toteuttaa kustannusvaikuttavasti, ilman vettymishaittoja naapurikiinteistöille.

Kunnianhimoisten hehtaaritavoitteiden rinnalla on tarpeen korostaa toimenpiteiden kohdennuksen vaikutusta monimuotoisuuden tilan parantamiseen. On tärkeää, että myös monimuotoisuudeltaan erittäin arvokkaat pienialaiset, suunnittelun ja toteutuksen kannalta kalliit kohteet tulevat ennallistetuiksi. Lisäksi tulisi ottaa huomioon aiemmin toteutettujen ennallistamiskohteiden mahdolliset korjailu- ja täydennystarpeet. Hehtaareiden rinnalla tulisi soiden ennallistamisessakin seurata kappalemääriä.

Ei-suojeltujen alueiden ennallistamistavoitteet (yht. 19 300 ha) on alhainen suhteessa siihen, kuinka paljon monimuotoisuuden ja vesistöjen tilan parantamisen sekä ilmaston muutoksen näkökulmasta olisi tarpeen ennallistaa.

Toimeenpanon käynnistysvaiheessa tulee selkeyttää, mitä tarkoitetaan ilmasto- ja vesistövaikutusten huomioon ottamisella soiden ennallistamisessa, ja miten tämä vaikuttaa käytännössä kohdevalinnan priorisointiin.

Soiden ennallistamisen pinta-alatavoitteista tulisi puhua ennallistamistoimien vaikutuspinta-aloista ennallistamisalan sijaan.

Lintuvesien kunnostus on Suomessa toteutunut tähän asti lähinnä kertaluontoisella hankerahoituksella sekä osin maatalouden ETI-tuella ja ympäristösopimuksilla rantaniittykohteilla. Helmi-elinympäristöohjelman myötä lintuvesien kunnostukselle asetetaan selkeät tavoitteet, joiden myötä toivon mukaan toteutuu myös pitkäjänteinen hoito ja kunnostus. Useat lintuvedet ovat samaan aikaan myös perinnebiotooppikohteita, ja teemat tuleekin synkronoida sujuvasti yhteen Helmi-toteutuksessa.

Metsähallitus pitää tärkeänä, että ohjelman tavoitteisiin lasketaan mukaan myös Natura-verkoston ulkopuolisia suojelualueverkoston arvokkaita lintuvesikohteita. Kunnostustoimet valtion hallinnassa olevilla suojelluilla kosteikkoalueilla on perusteltua tehdä Helmi-ohjelman puitteissa, vaikka kohteet eivät kuuluisikaan Naturan SPA-verkostoon. Pääosa valtion arvokkaista lintuvesikohteista kuuluu kuitenkin SPA-alueisiin.

Metsähallituksen Luontopalvelujen hallintaan on siirtynyt vesilinnuille tärkeitä alueita, joissa metsästysvuokrasopimukset ovat voimassa. Lisäksi joidenkin perustettujen suojelualueiden, jotka voisivat sopia osaksi levähdysalueverkostoa, suojelumääräyksissä sallitaan rajoitettu vesilintujen metsästys (esimerkiksi Konnunsuon luonnonsuojelualue). Tällaisten kohteiden liittäminen osaksi perustettavaa valtakunnallista levähdysalueiden verkostoa tulisi tapauskohtaisesti arvioida, sekä tarvittaessa myös päivittää säädökset ja metsästysvuokrasopimukset levähdysalueverkoston tavoitteiden mukaisiksi.

Helmi-ohjelmassa esitetyt perinnebiotooppien kunnostuksen ja hoidon toimenpiteet ovat maamme luontotyyppien ja lajien uhanalaistumiskehityksen taittamiseksi erittäin tarpeellisia. Suojelualueille kohdistuvan tavoitteen, 19 000 hehtaaria hoidon piirissä, saavuttaminen edellyttää panostusta uusien kohteiden hoidon suunnitteluun ja suunnittelun taustaksi tehtäviin lajistoselvityksiin. Mutta se edellyttää myös merkittävää lisäresursointia ns. jatkuvan hoidon kohteiden vuosittaisen hoidon ylläpitoon, toimenpiteiden ohjaukseen, hoidon laadun varmistamiseen sekä toimien dokumentointiin ja seurantaan. Perinnebiotooppien hoito on pitkäjänteistä työtä ja edellyttää sujuvaa yhteistyötä toimijoiden välillä. Koska noin 97 % suojelualueiden perinnebiotooppikohteista hoidetaan karjanomistajien kautta, on erityisesti yhteistyö laidunryittäjien kanssa tärkeässä roolissa. Olemassa olevien hoitokohteiden osalta ollaan tällä hetkellä tilanteessa, jossa vakituisten resurssien

puuttuessa ei ole pystytty osoittamaan riittävästi työaikaa suojelualueiden perinnebiotooppien hoidon ohjaukseen. Tämä vaikuttaa suoraan kohteiden hoidon laatuun ja kohteilla elävien uhanalaisten lajien elinoloihin ja säilymismahdollisuuksiin.

Helmi-ohjelman kasvavan hoitoalan myötä, myös tarve vuosittain toistuvan hoidon ohjaukselle ja sopimussyhteistyölle kasvaa. Uusista hoitoon otettavista suojelualueiden kohteista yhä useampi on haastavia, moniarvoisia kokonaisuuksia, joissa hoitosuunnittelu ja hoidon toteutus vaativat erityisosaamista. Nämä seikat tulee huomioida resurssoinnissa.

Perinnebiotooppien toimenpiteenä esitetty valtakunnallisen ja alueellisen koordinaation parantaminen on erittäin tärkeää ja tulee resursoida riittävästi. Perustettavassa valtakunnallisessa koordinaatioryhmässä tulee olla mukana myös kulttuuriympäristön asiantuntija.

Metsien ennallistamisen polttotavoitteet ovat monimuotoisuuden kannalta erittäin tarpeellisia, mutta käytännön toteutuksen kannalta kunnianhimoisia. Tavoite tarkoittaa esimerkiksi Luontopalveluiden viime aikojen vuosittaisen polttopinta-alan kaksinkertaistamista. Tavoitteen toteuttaminen edellyttää osaavan henkilöstön riittävää resurssointia. Lisäksi on muistettava, että polton onnistuminen riippuu kesän sääolosuhteista.

Huomattava osa metsäluontotyyppien ja niiden lajiston uhanalaistumisesta on kytköksissä runsaslahopuustoisten metsien ja vanhojen puuyksilöiden hupenemiseen, eikä tähän valitettavasti voida aktiivisin toimenpitein vaikuttaa. Ehdotettu luonnonsuojelualueiden "tukialueiden" perustaminen hakkuun jälkeen on kiinnostava avaus, mutta on tärkeää varmistaa, ettei "tukialuehakkuihin" päädy varttuneita tai vanhoja suojelualueisiin rajautuvia metsiä, jolloin vanhojen puiden ja järeiden lahopuiden muodostuminen viivästyy vähintään vuosikymmenillä. Nuorten, talousmetsinä hoidettujen metsien kohdalla tällainen toimenpide voi olla perusteltua harvennushakkuun jälkeen.

Metsähallitus toteaa, että valtion monikäyttömetsien kulotustavoitteita ei tulisi rajoittaa pelkästään palojatkumoalueisiin. Polttojen kohdentamista ohjaavat monet käytännön asiat, ja palojatkumoalueisiin rajoittuminen karsisi monia hyviä polttopaikoita.

Pienvedet ja rantaluonto -teemassa panostetaan pienvesiin, mikä on kannatettavaa, koska pienvedet ovat jääneet vesienhoidon toteutuksen ulkopuolelle. Myös rantaluonnon osalta systemaattiset tavoitteet ovat aikaisemmin puuttuneet. Pienvesien ja rantaluonnon osalta merkille pantavaa tavoitteiden osalta on, että ne ovat huomattavan vähäiset ohjelmaluonnoksessa esitettyihin luontotyyppien kokonaisuuteen ja niiden heikentymiseen nähden, eikä näillä toimilla voida muuttaa merkittävästi tavoiteluontotyyppien tilaa. Tavoitteet lieneekin muotoiltu realistisia toteutusmahdollisuuksia arvioiden. Erityisesti suojelualueiden ulkopuolisten tavoitteiden tulisi olla merkittävästi suurempia, jotta luontotyyppien tilaa saataisiin laaja-alaisesti parannettua.

Tavoitteissa ei myöskään ole mainittu kaikkia pienvesityyppejä, esimerkiksi lampia. Olisi suotavaa, että Helmi –ohjelmasta silti rahoitettaisiin myös muiden kuin tavoitteissa mainittujen luontotyyppien hoitotoimia tarpeen mukaan.

Ohjelmassa mainitaan, että Merenkurkussa on lähes 2 000 fladaa, ja että tarkentunut arvio koko Suomen fladojen määrästä tulee kevään 2021 aikana. Tämä tarkastelu on nyt valmis, ja yhteensä kohteita (rannikon laguunit) löytyy lähes 8 000 kpl (esiflada-flada-kluuviflada-kluuvi-kluuvijärvi ja laguuneja). Luku ei sisällä Ahvenanmaan kohteita.

Merialueiden vedenlaisten elinympäristöjen osalta ohjelmassa on kiinnitetty huomiota lähinnä vain fladojen kunnostustoimiin. Fladojen kunnostamisen osalta tulee ruopattujen suualueiden lisäksi huomioida myös sellaiset kohteet, joissa vesiyhteyttä on padottu ja pyrkiä palauttamaan luontainen vesiyhteys. Myös muiden vedenalaisten luontotyyppien ennallistamisen edellytyksiä ja toteuttamista tulisi selvittää. Merialueiden yleinen rehevöityminen kuitenkin vaikeuttaa monen meriluontotyypin ennallistamista. Mikäli rehevöityminen on ensisijainen tilaa heikentävä tekijä tulisi ennallistamistoimia keskittää kohteisiin, joissa voidaan paikallisesti vähentää kuormitusta valuma-alueella toteutettavin toimenpitein. Vedenalaisen luontotyypit tulisi huomioida rantaluontotyyppihin kohdistuvissa toimissa ja selvittää mahdollisuuksia ulottaa kunnostustoimet myös veden alle. Myös lajien palauttamisen mahdollisuuksia ja toteutettavuutta olisi edelleen selvitettävä esimerkiksi meriajokkaan ja näkinpartaisten osalta.

Ohjelman tietopohja ja seuranta

Tarkoituksenmukaiset, toimenpiteiden kohdentamista ja suunnittelua tukevat laji- ja luontotyyppi-inventoinnit ovat edellytys tavoitteidenmukaiselle onnistumiselle.

Yhtenäinen tietomalli inventointitiedon hallinnassa ja jakamisessa on hyvä tavoite, mutta se edellyttää myös yhtenäisiä inventointi- ja seurantamenetelmiä. Yhtenäisen ohjeistuksen ja koulutusten tärkeys sekä inventointimenetelmissä että inventointi-, seuranta-, suunnitelma- ja toimenpidetiedon hallinnassa olisi hyvä nostaa vielä korostetummin esiin.

Metsähallituksen Luontopalvelujen ennallistamisen ja luonnonhoidon vaikutusseurantojen jatkuvuuden turvaaminen on välttämätöntä, koska vain niiden kautta voidaan saada selville toimenpiteiden pitkän aikavälin vaikutuksia.

Helmi-ohjelmassa esitettyjen luonnon monimuotoisuutta parantavien toimien vaikutus suojelualueiden arkeologiseen kulttuuriperintöön tulee selvittää oikea-aikaisesti riittävin voimavaroin ja kulttuuriperintökohteiden huomioiminen on ohjeistettava riittävästi. Pääsääntöisesti kulttuuriperintökohteet väistetään toimenpiteissä. Kohteilla, joissa on ristikkäisiä luonto- ja kulttuuriarvoja, on suunnittelun keinoin haettava paras mahdollinen ratkaisu.

Tiedon tulee olla mahdollisimman avointa koko ajan. Yhteistyöhön tutkimustahojen kanssa tulee kannustaa kaikin tavoin. Ekologisen tutkimuksen lisäksi tarvitaan tutkimusta myös sosiologisista ja taloudellisista vaikutuksista sekä mm. luonnonsuojelutöiden työllisyys- ja muita paikallistaloudellisista vaikutuksista.

Tiedonhallintaa käsittelevässä kohdassa tulisi mainita, että luonnonsuojeluhallinnolla (Luontopalvelut, ELY-keskukset, SYKE) on käytössä Uljas-järjestelmäkokonaisuus, johon Helmiin liittyvät inventointi- ja toimenpidetiedot jo nyt tallennetaan, ja jonka avulla kokonaisuuden hallinta siltä osin onnistuu.

Lisätietoja: Tuula Kurikka, päällikkö, tuula.kurikka@metsa.fi

Niemelä Juha
Metsähallitus

Veikkola Johanna
Metsähallitus